

S p r a w o z d a n i e

komisyi przemysłowej sejmowej o sprawozdaniu Wydziału krajowego z jego czynności w zakresie szkół przemysłowych fachowych i warsztatów wzorowych.

Wysoki Sejmie!

Sprawozdanie Wydziału krajowego z jego czynności w zakresie przemysłu i dołączoną do tego sprawozdania relacyę komisyi krajowej dla spraw przemysłowych o jej czynnościach w tych sprawach od sierpnia 1890 do sierpnia 1891, przekazała Wys. Izba komisyi naszej sejmowej do rozstrząśnienia i przedłożenia uwag i wniosków. Komisya przemysłowa sejmowa rozdzieliwszy przedmioty objęte wymienionemi wyżej sprawozdaniami Wydziału krajowego i komisyi krajowej przemysłowej, przedstawia Wysokiemu Sejmowi swoje uwagi i wnioski w oddzielnych trzech sprawozdaniach, z których w trzeciem, niniejszem roztrząsa czynności Wydziału krajowego i komisyi krajowej w zakresie szkół przemysłowych fachowych i warsztatów wzorowych i przedstawia swoje uwagi i wnioski.

Winniśmy przedewszystkiem nadmienić, że budżety tych szkół przemysłowych fachowych, uwagi co do ich dochodów i wydatków, wnioski co do zasiłków z skarbu krajowego na ich utrzymanie nie wchodzą w zakres niniejszego sprawozdania, gdyż przedmiot ten roztrząsa komisya budżetowa, zda o niem Wysokiemu Sejmowi sprawę i przedłoży swoje wnioski.

Obecnie na początku 1892 roku jest szkół przemysłowo-fachowych i warsztatów wzorowych w kraju naszym dwadzieścia dziewięć. Z tych 24 szkół utrzymuje skarb krajowy z pomocą zasiłków dawanych przez skarb państwa, gminy i stowarzyszenia oraz ofiar osób prywatnych; dwie szkoły fachowe utrzymuje skarb państwa z pomocą zasiłków dawanych przez gminy a szczególnie przez skarb krajowy, który dla pomieszczenia tych szkół postawił i stawia budynki; 2 szkoły utrzymują gminy z pomocą zasiłków z skarbu krajowego i z skarbu państwa, zaś jedną utrzymuje zgromadzenie klasztorne z pomocą skarbu krajowego i ofiar prywatnych.

Oдноśnie do gałęzi rękodzielnictwa, w którem kształcą te szkoły zawodowe, jest obecnie w kraju naszym: dwie szkoły koszykarstwa, trzy warsztaty wzorowe kołodziejstwa, trzy warsztaty wzorowe tokarstwa, stolarstwa i wyrobów drewnianych, jedna (państwowa) szkoła dla wyrobów z drzewa, trzy wzorowe warsztaty stolarstwa i wyrobów drewnianych, jedna szkoła i dwa warsztaty wzorowe garncarskie, jedna szkoła fachowa tkacka i siedm warsztatów wzorowych tkackich, cztery szkoły koronkarskie, jeden wzorowy warsztat szewski, jedna (państwowa) szkoła ślusarstwa, trzy zakłady dla nauki robót kobiecych. Nadto w r. b. lub z początkiem przyszłego mają powstać trzy nowe wzorowe warsztaty, mianowicie: państwowy warsztat wzorowy

dla wyrobów drewnianych w Kołomyi, państwowy warsztat instruceyjny kowalstwa w Sułkowicach i krajowy wzorowy warsztat sukienniczy w Rakszawie.

W ciągu ostatnich lat czterech stan szkół przemysłowo-fachowych znacznie się podniósł i zwiększyła się ich liczba. Albowiem zorganizowano i urządzono lepiej lub rozszerzono dziewięć szkół zawodowych dawniej istniejących i założono trzy nowe, a do powstania trzech znów nowych zakładów poczyniono przygotowania. Mianowicie: rozpoczęta w roku 1889 organizacja szkoły tkactwa w Krośnie, szkoły garncarstwa w Kołomyi, wzorowego warsztatu garncarskiego w Porembie, warsztatów wzorowych tkackich w Glinianach, Łancucie, Korczyni i Błażowej, przeprowadzona została w roku 1890 i 1891, a rozpoczęte także w 1889 roku zakładanie nowych warsztatów wzorowych: kołodziejskiego w Grybowie, tkackiego w Rychwałdzie, szewskiego w Uhnowie, ukończonem zostało w 1890 lub 1891 roku. W tymże ostatnim roku podniesiono danymi z skarbu krajowego zasiłkami zakład wyrobów z drzewa, utrzymywany przez huculską spółkę w Kołomyi i szkołę koronkarską w Przeworsku. Rozwinięto znacznie szkołę ślusarstwa w Świątnikach, która jeszcze wzrośnie urządzonem lepiej oddziałem ślusarstwa budowlanego, gdy będą postawione nowe budynki na jej pomieszczenie. Nadto wskutek starań przedsięwziętych w latach ostatnich, otwarte zapewne zostaną z końcem roku bieżącego lub z początkiem następującego trzy ważne szkoły fachowe: instruceyjny warsztat kowalstwa w Sułkowicach, praktyczna szkoła wyrobów z drzewa w Kołomyi, które to oba zakłady ma utrzymywać skarb państwa z pomocą skarbu krajowego, wreszcie krajowa szkoła sukiennictwa w Rakszawie.

Rozpoczęte jeszcze w 1889 roku rokowania z c. k. Rządem o założenie w Sułkowicach w powiecie myślenickim, w okolicy w której paręset rodzin trudni się kowalstwem, instruceyjnego warsztatu kowalstwa utrzymywanego przez skarb państwa, uwieńczone zostają zapewne pomyślnym skutkiem w r. b, jeżeli Sejm krajowy podniesie, na wniosek komisji budżetowej, wyznaczony przez siebie w roku 1890 zasiłek 5.000 zł. na 10.000 zł. w celu postawienia budynków dla tego warsztatu, od czego Rząd czyni zależnem wyznaczenie z skarbu państwa 10.000 zł. na urządzenie tegoż warsztatu, który następnie ma być utrzymywany corocznym wydatkiem 4.200 zł. z skarbu państwa. — W skutku wezwania wystosowanego przez Wysoki Sejm do c. k. Rządu, aby założył zawodową szkołę wyrobów drewnianych w Kołomyi i wskutek następnych rokowań Wydziału krajowego z Rządem w tej sprawie, otwarty zostanie zapewne w roku bieżącym ten zakład ważny dla całej wschodniej części kraju; albowiem w budżecie państwowym na r. b. Rząd zamieścił już kwotę, wprawdzie niewielką, 1.500 zł. na utrzymanie tej szkoły w czwartym kwartale r. b. — Wreszcie stosownie do polecenia danego w roku 1890 Wydziałowi krajowemu przez Wysoki Sejm, który pragnie podnieść bardzo ważną dla kraju naszego gałąź przemysłu t. j. sukiennictwo, poczynił Wydział krajowy odpowiednie przygotowania do założenia praktycznej szkoły sukiennictwa w Rakszawie. W r. b. będzie zakupiona tam realność i w niej przebudowane budynki na pomieszczenie tej szkoły, a potrzebne na to kwoty, tudzież na postawienie budynków w Sułkowicach dla zakładanego tam warsztatu instruceyjnego kowalskiego zamieści zapewne Wysoki Sejm w budżecie na r. b. na wniosek komisji budżetowej. Ta szkoła sukiennictwa w Rakszawie. w której to wsi i mieście Leżajsku mieszkańcy trudnili się od dawna i zajmują się obecnie sukiennictwem jako przemysłem domowym, przynieść może wielki krajowi pożytek; albowiem ludność okoliczna nauczywszy się produkować lepsze wyroby sukiennicze, mające większą wartość i szerszy okrąg odbytu, nietylko podźwignie ważną gałąź przemysłu, ale przerabiając w kraju surowy produkt krajowy, wełnę, sprzedawaną dość tanio za granicę, rozszerzy dla wełny targ miejscowy i wpłynie na podźwignienie jednej z gałęzi gospodarstwa wiejskiego.

Komisja przemysłowa sejmowa sądzi, iż w zakładaniu i rozwoju szkół przemysłowych fachowych należy kierować się następującymi zasadami: Należy po 1-sze, przedewszystkiem podnosić te gałęzie przemysłu, które przerabiają surowe płody naszego kraju i których wyroby odpowiadając powszechnej potrzebie, znajdują szeroki odbyt w kraju, a nawet utorować sobie mogą wywóz za granicę. Po 2-gie, dla podniesienia wskazanych gałęzi rękodzielnictwa i przemysłu, należy

zakładać szkoły fachowe praktyczne albo warsztaty wzorowe, w których uczeń przy praktycznym wykonywaniu roboty, otrzymuje teoretyczne objaśnienia, a nie tylko obznajamia się z najlepszymi sposobami roboty, z ulepszonymi narzędziami i ich użyciem, ale nadto nabywa biegłości w tych doskonalszych sposobach wykonania rzemiosła i w użyciu ulepszonych narzędzi, a wreszcie uczy się pracować i przez pracę zarabiać. Po 3cie, takie wzorowe warsztaty i praktyczne szkoły przemysłowo-fachowe zakładać jest najlepiej w okolicach, których ludność od dawna zajmuje się tą gałęzią przemysłu lub rękodzielnicztwa, której wyuczać ma warsztat zakładany.

Przeto obfity plon rokuja dla kraju warsztaty wzorowe i praktyczne szkoły fachowe założone w kraju naszym odpowiednio powyższymi zasadami jeśli będą dobrze prowadzone, a bacząc na to Wysoki Sejm użyczy im skutecznej opieki i pomocy, zaś Wydział krajowy nadzoru. Takimi szkołami fachowymi są: zorganizowana i rozwinięta szkoła tkactwa w Krośnie, oraz wzorowe warsztaty tkackie w Korczyniu, Glinanach, Rychwałdzie, Łańcucie, Białowej i t. d., w których to okolicach ludność trudni się od wieków tkactwem, a przerabia płody własnego kraju w wyroby odpowiadające powszechnej potrzebie; wzorowy warsztat garncarski w Porembie i szkoła garncarska w Kołomyi, w miejscowościach w których ludność włościańska i mieszczańska zajmowała się od dawna garncarstwem jako przemysłem domowym, a nadto okolica Poremby bogata jest w pokłady gliny ogniotrwałej, z której wyroby mają wielki obyt. Dalej wymienione wyżej warsztaty kołodziejstwa i stolarstwa, praktyczna szkoła ślusarstwa w Świątnikach; wreszcie instrykcyjny warsztat kowalstwa w Sulkowicach, praktyczna szkoła sukiennicza w Rakszawie, które w tym lub przyszłym roku mają wejść w życie.

Komisya krajowa dla spraw przemysłowych, wychodząc także z powyższych zasad, popierała usilnie założenie w Kołomyi państwowego warsztatu wzorowego dla wyrobów z drzewa, który w końcu b. r. będzie otwarty, a który na rozwój tej gałęzi przemysłu tem skuteczniej wpłynąć może, iż sprzyjają mu naturalne stosunki miejscowe, t. j. uzdolnienie ludności do tego rodzaju przemysłu i bogactwo ziemi w materiały drzewne.

Na tychże samych zasadach wyżej wyluszczonej oparta komisya przemysłowa sejmowa popiera usilnie projekt komisji krajowej dla spraw przemysłowych, powzięty na jej posiedzeniu 26. lipca z. r. założenia w Tarnopolu państwowego wzorowego warsztatu kowalstwa i ślusarstwa maszynowego, bardzo potrzebnego dla wykształcenia rzemieślników, którzyby wyrabiali narzędzia rolnicze, naprawiali maszyny rolnicze, (młocarnie, siewczkarnie, żniwiarki), tak niezbędne w rolniczych powiatach wschodniej części kraju, oddalonej od wszelkich fabryk tych narzędzi i maszyn. C. k. Rząd, utrzymujący w zachodniej części kraju w Zakopanem szkołę fachową wyrobów drewnianych, a w Świątnikach szkołę ślusarstwa, uczuł już obowiązek założenia i utrzymywania także we wschodniej części kraju, w Kołomyi, warsztatu wzorowego wyrobów drewnianych; zapewne więc posłucha wezwania Sejmu o założenie warsztatu kowalstwa i ślusarstwa maszynowego w Tarnopolu, tak potrzebnego dla tej wschodniej części kraju. Odpowiedni wniosek przedłoży Wysokiej Izbie komisya przy końcu tego sprawozdania.

Bardzo ważnym czynnikiem w celu utrzymania lub nadania należytego kierunku szkołom przemysłowym fachowym i warsztatom wzorowym, oraz w celu podniesienia ich użyteczności dla kraju jest inspekcya tych szkół pod dwojakim względem, t. j. pod względem administracyjnym i pod względem fachowym czyli technicznym wykonywana, pierwsza przez inspektorów znających dobrze administracyę takich zakładów, druga, fachowa przez inspektorów fachowo wykształconych, obznajomionych dokładnie z warunkami produkcji w kraju naszym, jego potrzebami i stosunkami.

Jeszeze w r. 1889 komisya krajowa dla spraw przemysłowych uznała za potrzebne przeprowadzić ogólną rewizyę urzędzenia szkół przemysłowych i warsztatów wzorowych tak krajowych jak zostających pod jej nadzorem, mianowicie w tym kierunku, ażeby przy dokładnem uwzględnieniu właściwości i stosunków miejscowych, tudzież środków intelektualnych i matery-

alnych którymi na rzecz każdego zakładu rozporządzać można, ująć organizację tych zakładów w pewien system dający rękojmię prawidłowej i skutecznej ich działalności. Rewizya ta była w części przeprowadzana. Następnie w 1890 roku zamianował Wydział krajowy, na wniosek komisji krajowej przemysłowej, inspektorów fachowych dla szkół zawodowych. Działanie inspekcji pod obu względami: administracyjnym i fachowym, przyniosło już pewne owoce; jednak pozostało jeszcze pod obu względami wiele do zrobienia. Pod względem administracyjnym należałoby uregulować sprawę sprzedaży wyrobów szkół fachowych i warsztatów wzorowych; oznaczyć zasadę co do wynagradzania uczniów za robotę, wysokość prowizji nauczycieli i przodowników. Dalej należałoby zbadać, czy spółki rękodzielników, które ońorowały dostarczać i dostarczają szkołom i warsztatom wzorowym materiałów surowych n. p. przędzy, a następnie trudnią się sprzedażą wyrobów tych warsztatów i sprzedają je wyłącznie na własną korzyść,— mają oddawać na dochód szkoły jakiś procent z sumy zyskanej z tej sprzedaży wyrobów szkoły lub warsztatu. Słuszną byłoby rzeczą, aby spółka, po pokryciu swego wydatku za materiał surowy dostarczany warsztatowi wzorowemu, częścią sumy uzyskanej ze sprzedaży wyrobów warsztatu, oddawała pewien procent z reszty tej sumy na dochód szkoły, który byłby ekwiwalentem za zużycie maszyn czynnych w warsztacie wzorowym i służył także dla wynagradzania choćby skromnego uczniów za robotę w wyższym oddziale tychże warsztatów. To uregulowanie stosunków warsztatów wzorowych i szkół fachowych do pozostających z nimi w stałej łączności spółek rękodzielniczych, jest bardzo potrzebne, zaś preliminarze dochodów i wydatków tych warsztatów i szkół fachowych wykazują, że jeszcze nie nastąpiło wszędzie.

Wspomniane preliminarze dochodów i wydatków szkół fachowych wykazują także, iż zasiłki dawane istotnie przez gminy w pieniądzu lub w naturze na pomieszczenie tychże szkół i ich opał, nie odpowiadają rzeczywistym potrzebom tych szkół, a skarb krajowy musi pokrywać resztę wydatków na pomieszczenie i opał. Należałoby zbadać dokładnie, czy dawane przez gminy i korporacje zasiłki w pieniądzu lub w naturze odpowiadają przyrzeczonemu przez te gminy zasiłkom.

Uczynić tu musimy uwagę, że niektóre szkoły fachowe, n. p. szkoła dla wyrobów z drzewa w Kamionce Strumiłowej nie była pod względem fachowym lustrowana i techniczna w niej nauka badana przez fachowo wykształconego inspektora od czasu założenia tej szkoły, na co się nawet uskarżał naczelnny nadzór tej szkoły, który ją pod względem administracyjnym wzorowo prowadzi. Wprawdzie „właściwa stale unormowana inspekcya szkół zawodowych pod względem fachowym ma się rozpocząć dopiero w 1892 roku“, jak to przedstawiła w swoim sprawozdaniu komisya krajowa dla spraw przemysłowych.

Komisya sejmowa przemysłowa sądzi, że ta fachowa inspekcya będzie się starała utrzymać lub nadać szkołom fachowym i warsztatom wzorowym taki kierunek, aby kształciły uczniów w produkowaniu wyrobów odpowiadających potrzebom kraju i mogących znaleźć odbyć w szerokich jego okręgach lub zdobyć tenże odbyć za granicą kraju. Użyteczną i potrzebną byłaby instrukcja nłożona przez Wydział krajowy w porozumieniu z komisją krajową dla spraw przemysłowych, zawierająca przepisy i wskazówki, jak należy wykonywać nadzór i inspekcję szkół przemysłowo-fachowych pod względem administracyjnym i technicznym.

Komisya przemysłowa zważając na uchwałę Wysokiego Sejmu z 15. stycznia 1887 r. co do utworzenia posad stałych z prawem do emerytury dla kierowników szkół krajowych przemysłowo-zawodowych, oraz zważając na zdanie komisji krajowej dla spraw przemysłowych potwierdzone przez Wydział krajowy, a świadczące o gorliwej i skutecznej działalności kierownika krajowej szkoły tkackiej w Krośnie p. Henryka Gruszeckiego, który z zupełnym zadowoleniem Wydziału krajowego pełni także obowiązki inspektora warsztatów wzorowych tkackich i bierze czynny udział w urzędzeniu zakładu dla blichu i apretury w Krośnie,— zgadza się z wnioskiem Wydziału krajowego, ażeby Wys. Sejm stabilizował p. Henryka Gruszeckiego na posadzie kierownika krajowej szkoły dla nauki tkactwa w Krośnie i przy-

znał mu prawo do pięcioleci i do emerytury. Wniosek ten przedstawia poniżej do uchwały Wysockiemu Sejmowi.

Na podstawie sprawozdania powyższego komisya przemysłowa wnosi:

Wysoki Sejm uchwalić raczy:

I. Sejm przyjmuje do wiadomości sprawozdanie Wydziału krajowego z jego czynności w zakresie szkół przemysłowych zawodowych.

II. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, aby rozpoczął rokowania z c. k. Rządem o założenie w Tarnopolu instrukcyjnego warsztatu kowalstwa i ślusarstwa maszynowego, utrzymywanego kosztem skarbu państwa z pomocą zasiłków dawanych z skarbu krajowego i od innych czynników krajowych. Równocześnie poleca Sejm Wydziałowi krajowemu, aby rokował z radami powiatów przyległych Tarnopolowi i z radą gminną Tarnopola o zobowiązanie się do dawania zasiłków dla założenia i utrzymania wzorowego warsztatu kowalstwa i ślusarstwa maszynowego w razie, gdyby zakład taki Rząd założył i utrzymywał w Tarnopolu kosztem poczęci skarbu państwa.

III. Sejm poleca Wydziałowi krajowemu, ażeby stabilizował Henryka Gruszeckiego na posadzie kierownika krajowej szkoły dla nauki tkactwa w Krośnie, nadanej mu prowizorycznie dekretem Wydziału krajowego z dnia 5 lutego 1889 r., oraz przyznał mu prawo do emerytury na równi z innymi urzędnikami krajowymi stabilizowanymi, wymienionymi w §. 12 ustęp 2 lit. b) statutu emerytalnego uchwalonego w dniu 31 stycznia 1889 r., tudzież w zastosowaniu uchwały sejmowej z dnia 3. stycznia 1874 r. i pod warunkami tą uchwałą określonymi, wymierzał Henrykowi Gruszeckiemu pięciolecia po 200 zł. w miarę ukończenia 5, 10 i 15 lat służby pełnionej na posadzie kierownika krajowej szkoły dla nauki tkactwa w Krośnie. Służbę policzalną do emerytury i pięcioleci należy liczyć od dnia 1. stycznia 1889 roku.

We Lwowie dnia 30 marca 1892.

Przewodniczący:

Czartoryski w. r.

Sprawozdawca:

Leon Chrzanowski w. r.

